

Rerum Naturalium Fragmenta

No. 466

<i>Kozák Péter: Jaskó Sándor</i> geológus: Pályakép	3
Széchenyi-liget - A liget születése	14
Városháza	17
Baradla–Domica-barlangrendszer: A feltárás története	20

Watford
2015

.

Rerum Naturalium Fragmenta

Jaskó Tamás szerkesztése:

16 Melrose Place, Watford WD17 4LN, England

tamas.jasko@jasko.eu

Jaskó Sándor geológus: Pályakép

Szerző: Kozák Péter

Jaskó Sándor geológus. Született: 1910. november 18. Besztercebánya, Zólyom vármegye. Meghalt: 1998. december 15. Budapest.

Család

Nagyapja: Jaskó Károly (+1904) tanítóképző-intézeti tanár, nagyanyja: György Etelka*. Sz: Jaskó Géza állatorvos, Török Emma (1876–1943). F: 1941-től Szemere Piroska. Fiai: Jaskó Tamás (1943. dec. 25.) és Jaskó György (1950. okt. 3.).

Iskola

Elemi iskoláit Lugoson végezte, a budapesti Toldy Ferenc Reál-gimnáziumban érettségizett (1929). A Pázmány Péter Tudományegyetemen természettan–földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet (1934), bölcsészdoktori oklevelet (1935), Magyarország hegyszerkezetana tárgykörben magántanári képesítést szerzett (1943). A föld- és ásványtudományok kandidátusa (1958), doktora (1975).

Életút

A Pázmány Péter Tudományegyetem Földtani Intézete tanársegéde (1934–1942) és magántanára (1943–1950); közben Svájcban (1934), Ausztriában és Olaszországban, az Alpok és a Karszt-hegység barlangjait tanulmányozta (1936), majd a berlini (1937–

1938), ill. a bécsi Collegium Hungaricum ösztöndíjasa (1939–1940).

A Magyar Állami Földtani Intézet (MÁFI) asszisztense (1942–1943), kísérletügyi adjunktusa (1943–1947), osztálygeológusa (1947–1950 és 1955–1958), közben a MASZOBAL csoportvezető főgeológusa (1950–1955). Az Országos Földtani Főigazgatóság Földtani Osztályának vezetője (1958–1964), az Országos Földtani Kutató és Fúró Vállalat ún. kiemelt főmérnöke (1964–1971), nyugdíjazták (1971). A MÁFI Síkvidéki Osztálya nyugdíjas szakértő főgeológusa (1971–1980). A Mongol–Magyar Földtani Kutató Expedíció tagja (1966–1967).

Barlangtannal, hegységszerkezettannal, karszthidrológiával foglalkozott, első tudományos dolgozatai az Aggtelek vidéki karsztterület fejlődéstörténetét elemezték. A bécsi döntés után, vezető szerepet játszott a visszakerült erdélyi és partiumi területek földtani kutatásainak újraindításában, maga elsősorban a Nagybányai medence és Marosvásárhely és környéke földtani munkálataiban tevékenykedett.

A II. világháború után elsősorban vízföldtani és karsztkőzettani munkássága emelkedett ki, majd nemzetközileg is jelentős eredményeket ért el az üledékképződés és a kőszénképződés kapcsolatának tisztázásában, valamint alapvetően új megállapításokat tett a Kárpátok, a Magyar Középhegység és a Duna medencék földtani viszonyainak összehasonlító elemzése terén.

Elsők között tisztázta és térképezte fel a hazai és délkelet-európai pliocén korú lignitlepek előfordulásait ősföldrajzi viszonyainak hangsúlyozott figyelembe vételével (különös tekintettel a kőzetalkotó paleo-vegetációra és egyéb paleo-klimatológiai sajátosságokra). A Bakony hegységben több, addig ismeret-

len őslényt azonosított. Földtani térképfelvételeket készített – többek között – Erdélyben, a Borsodi szénmedencében, Aggtelek vidékén és a Dunántúli Középhegységben. Kitűnő térképfelvételeit szinte mindig kiegészítette az adott terület hidrogeológiai viszonyainak részletes – nemritkán népszerű – leírásával.

Már egyetemi hallgató korában bekapcsolódott a barlangkutatásba (mint a Budapesti Egyetemi Turista Egyesület [BETE] barlangkutató szakosztályának tagja, 1930–1934).

Később kiterjedt figyelme a budai barlangokra: kutatásokat végzett a Ferenchegyi barlangban és a pálvölgyi-rózsadombi barlangvidéken, valamint alpi és horvátországi, isztriai barlangokban (1936–1938). Legjelentősebb szpeleológiai eredményei azonban az aggteleki cseppkőbarlang feltárásához kötődtek: további 16 km hosszúságú új barlangágat fedezett fel; majd részt vett a bükkszéki olajmező feltárásában is. Néhány tudománytörténeti dolgozatot is jegyzett.

Elismertség

A Magyar Barlangkutató Társulat (1950–1972) és a Magyarhoni Földtani Társulat választmányi tagja (1958–1960).

Elismerés

Vass Imre-emlékérem, Pro Geologica Applicata Emlékérem (1986).

Főbb művei:

Az Aggteleki barlang új részei. (Földrajzi Közlemények, 1932)

Morfológiai megfigyelések és problémák a Gömör-Tornai karsztvidék délkeleti részében. (Földrajzi Közlemények, 1933)

Adatok a Pálvölgy környékének tektonikájához. (Földtani Közlöny, 1934)

A barlangkutató. (Ifjúság és Élet, 1934)

A Pápai-Bakony földtani leírása. 2 táblával. Egy. doktori értek. is. (Földtani Szemle, 1935 és külön: Bp., 1935)

A Pápai-Bakony hidrológiája. – A Baradla barlang jósvafői szakaszának karszthidrológiája. (Hidrológiai Közlöny, 1935)

Abráziós platómaradványok a Bakony nyugati peremén. (Földrajzi Közlemények, 1935)

A Jósza patak felső völgyének geológiai leírása. (Földtani Közlöny, 1935)

A Ferenchegyi barlang. (Földtani Értesítő, 1936)

A Pálvölgyi-rózsadombi barlangvidék. 2 táblával. (Természettudományi Közlöny, 1936)

Adatok a Bakonyi karszt ismeretéhez. (Turisták Lapja, 1936)

Pleisztocén éles kavicsok a déli Bakonyból. (Földtani Közlöny, 1937)

A Karsztvidéken. (A Földgömb, 1937)

Új feltárások a Baradlában. (Bp., 1938)

Európa legnagyobb barlangjai. – A legnagyobb szárazföldi őslény. (Természettudományi Közlöny, 1938)

A Dachstein barlangjai. (A Földgömb, 1938)

Adatok az Alcsút-Etyeki dombvidék földtani ismeretéhez. 1 térképmelléklettel. (Földtani Közlöny, 1939 és külön: Bp., 1939)

Németország kálisóbányászata. (A Földgömb, 1939)

Magyarország ásványai. (A Pesti Hírlap Könyvtára. Az ezeréves Magyarország. Bp., 1939; hasonmás kiad. Bp., 2001)

A Rima és Tarna közének oligocén rétegei és kövületei. 5 táblamelléklettel. (Földtani Közlöny, 1940 és külön: Bp., 1940)

Tektonische Beobachtungen in der Umgebung des Eisenerzvorkommens von Martonyi. (A JNMGE Bánya- és Kohómérnöki Osztálya Közleményei, 1940)

Adatok a bicskei neogén öböl földtani ismeretéhez. (A M. Kir. Földtani Intézet Évi Jelentése 1939–1940-ről. Bp., 1941)

Hegyszerkezeti megfigyelések a martonyi vasérc-előfordulás környékén. (Matematikai és Természettudományi Értesítő, 1941)

Jelentés a Nagybánya környékén 1941-ben végzett földtani felvételről. – A nagybányai medence geológiája. (A M. Kir. Földtani Intézet Évi Jelentése 1941-ről. Bp., 1942)

A barlangok keletkezése és pusztulása. (Turisták Lapja, 1942)

A Bicskei öböl fejlődéstörténete, hegyszerkezete és fúrásai. (Beszámoló a M. Kir. Földtani Intézet vitaüléseiről. Bp., 1943)

Marosvásárhely környékének földtani viszonyai. (A M. Kir. Földtani Intézet Évi Jelentése 1942-ről. Bp., 1943)

Petele, Marostelek és Marosjára környékének földtani leírása. – A Szálva völgy földtani leírása. – Újabb adatok Székelykeresztúr hegyszerkezetéhez. (A M. Kir. Földtani Intézet Évi Jelentése 1943-ról. Bp., 1944)

A Darnó-vonal. (Beszámoló a M. Kir. Földtani Intézet vitaüléseiről. Bp., 1946)

Lepusztulás és üledékfelhalmozódás Magyarországon a kainozoikumban. (Földtani Közlöny, 1947)

A Kisbalaton tőzegterületének geológiai fejlődéstörténete. (Beszámoló a MÁFI vitaüléseiről. Bp., 1947)

Sátoraljaújhely és Sárospatak környékének geológiai leírása. *Méhes Kálmánnal*. (A MÁFI Évi Jelentése 1945–1947-ről. Bp., 1948)

A nyugat-magyarországi barnakőszén-terület. (Földtani Közlöny, 1948)

A Centenáris barlang. (Természettudomány, 1948)

Ózd környékének földtani leírása. (A MÁFI Évi Jelentése 1948-ról. Bp., 1949)

A Mátyáshegyi barlang. (A MÁFI Évi Jelentése 1948-ról. Bp., 1951 és Beszámoló a MÁFI vitaüléseiről. Bp., 1949)

Újabb adatok a Putnok és Egercsehi közötti terület harmadkori rétegeinek ismeretéhez. (A MÁFI Évi Jelentése 1949-ről. Bp., 1952)

A budakeszi mezőgazdasági kísérleti telep vízellátása. (Hidrológiai Közlöny, 1950)

Bükkmogyorósd, Balaton, Szilvásvárad és Bélapátfalva környékének földtani leírása. Magyarország nyomtatásban megjelent geológiai térképei. 1900–1950. (A MÁFI Évi Jelentése 1951-ről. Bp., 1954)

Lyukóbánya és Pereces környékének bányaföldtani leírása. (A MÁFI Évi Jelentése 1955-ről. Bp., 1957)

A bauxit elterjedése a Dunántúli Középhegységben. (Bányászati Lapok, 1956)

A pilisszántói bauxit. – Adalékok a Gerecse és a Pilis hegység közötti terület földtanához. – A Bicske, Szár, Tatabánya és Tarján közötti terület bauxitföldtani leírása. – Bauxitteleproncok Veszprém és Nagyvázsony környékén. (A MÁFI Évkönyve, 1957)

A földtani felépítés és a karsztvíz elterjedésének kapcsolata a Dunántúli Középhegységben. Kand. érték. (Bp., 1957)

A földtani felépítés és a karsztvíz elterjedésének kapcsolata a Dunántúli Középhegységben. (Hidrológiai Közlöny, 1959)

Új kőszéntelep a borsodi mintakutatói területen. (Bányászati Lapok, 1959)

Pliocén korú kéregmozgások a Borsodi barnakőszén-medencében. (Földtani Közlöny, 1960)

A balaton-felvidéki és észak-bakonyi patakok vízhozamának kapcsolata a földtani felépítéssel. (Hidrológiai Közlöny, 1961)

Újabb adatok az észak-bakonyi karsztszurdokok vízföldtanához. (Hidrológiai Tájékoztató, 1962)

Kőszénterületeink földtani térképezése. (Földtani Kutatás, 1962)

A szénbányászati tervezés követelményei az összefoglaló földtani jelentésekkel szemben. (A Mérnöki Továbbképző Intézet előadásai. Bp., 1963)

Külfejtésre alkalmas barnakőszén-előfordulások kutatása Lengyelországban. *Csilling Lászlóval*. – A mérnökgeológiai térképezés nevezékta-

nának és a kőzetfizikai vizsgálatoknak egyesítése. (Földtani Kutatás, 1963)

A Nyugat-Vas megyei barnakőszén-terület. (Földtani Kutatás, 1964)
Bányavízvédelmi kérdések a Dunántúli Középhegység földtani kutatásában. (A Mérnöki Továbbképző Intézet előadásai. Bp., 1964)

A pliocén lignitek települése és kutatási lehetőségei. (Bányászati Lapok, 1966)

A Közép-dunai pliocén medence lignittelepeinek térbeli elterjedése és rétegtani szintezése. (Földtani Kutatás, 1966)

Geomorfológiai megfigyelések szerepe a mongóliai átnézetes földtani térképezésnél. (Földtani Kutatás, 1967)

Újabb adatok Kelet-Mongólia kréta földtörténetéhez. (Földtani Kutatás, 1968)

Pliocén kori üledékképződés a Kárpát–Balkán szegélymélységekben. (MTA X. Osztályának Közleményei, 1972)

A pliocén kori lignitképződés törvényszerűségei. (Általános Földtani Szemle, 1972 és Földtani Közlöny, 1973)

Az üledékképződés törvényszerűségei a Kárpátokat, Dinaridákat és a Balkán-hegységet övező pliocén kori medencékben. (Általános Földtani Szemle, 1973)

A pliocén lignitképződés Délkelet-Európában. (Földtani Közlöny, 1973
Földtani Közlöny, 1973)

Az üledékképződés törvényszerűségei a Kárpátokat, Dinaridákat és a Balkán-hegységet övező pliocén kori medencékben. (Általános Földtani Szemle, 1973)

A pliocén lignitképződés Délkelet-Európában. (Földtani Közlöny, 1973)
Európa pliocén lignitlepeinek keletkezési körülményei. (Földtani Kutatás, 1973)

Törökországi lignitkutatások összevetése a magyarországi tapasztalatokkal. (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 1973)

A Középdunai-medence pliocén kori üledékképződése és lignitlepei. Doktori érték. (Bp., 1974)

Az üledékvastagság-változások szabályszerűségei pliocén üledékekben. (Általános Földtani Szemle, 1975)

Magyarország pliocén lignit-előfordulásainak teleptani jellegzetességei. (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 1976)

A neogén medencék az alpi-kárpáti hegységrendszerben. (Földtani Közlöny, 1977)

A kőszén- és kősóképződés intenzitásváltozásai a neogénben. (Általános Földtani Szemle, 1977)

Az infraoligocén denudáció nyomai a Budai hegységben. (Földtani Közlöny, 1979)

Üledékfelhalmozódás és kőszénképződés a neogénben. Monográfia. (A MÁFI kiadványa. Bp., 1981)

A Budai hegység XVIII. és XIX. századi bányászatáról. (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 1985)

A Mátra és a Bükk déli tövének áttekintő szerkezetföldtana. (Magyarázó a Cserhát-Mátra-Bükkaljai lignitterület áttekintő földtani térképeihez. Szerk. is. *Többekkel*. Bp., 1985)

A Mátra, a Bükk és a Tokaji hegység neotektonikája. 5 ábrával és 1 táblázattal. (Földtani Közlöny, 1986 és külön: Bp., 1986)

A Magyar Középhegység neogén rögszerkezete. (Földtani Közlöny, 1988)

Papp Károly és Papp Károlyné Balogh Margit szerepe az amerikai–magyar földtudományi kapcsolatokban. (Földrajzi Múzeumi Tanulmányok, 1989)

A Cserhát–Mátra–Bükkaljai lignitterület tektonikai határvonalai. (Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 1991)

A magyarországi folyóhordalék-lerakódások nagy formái. (Hidrológiai Közlöny, 1993)

A Kárpát medence nyugati szegélyének neotektonikája. (Földtani Közlöny, 1995)

Folyóvízi lerakódások a Dráva mentén. (Hidrológiai Közlöny, 1996)

Az erdélyi aranybányák fejlődése. – A karsztvidéken – Postumiától Triestig. (A Földgömb, 2006)

A Dachstein barlangjai. (A Földgömb, 2008).

Irodalom:

Természettudományos és műszaki ki kicsoda? Szerk. *Schneider László, Szluka Emil*. (Bp., 1988)

Dénes György: J. S. (Karszt és Barlang, 1999)

Kaszap András: In memoriam J. S. (Földtani Közlöny, 2001)

Kaszap András: Emlékezés J. S. vízföldtani munkásságára, születésének 100. évfordulóján. (Hidrológiai Tájékoztató, 2010).

(nevpont.hu, 2013, letöltve 2016-03-20)

Jegyz.

* Jaskó Sándor apai nagyanyja Wagner Emília, Jaskó Károly (Carl Jaschko) első felesége volt. György Etelka Jaskó Károly második felesége volt.
(*a szerk.*)

Széchenyi-liget – A liget születése

Szentes egyik legszebb közalkotásának létrejötte szomorú történelmi eseményhez kapcsolódik, hiszen születését megelőzte Széchenyi István halála (1860).

Széchenyi István 1846 nyár végén látogatott Szentesre, amikor a Tisza szabályozása ügyében fáradozva megpihent a városban. A szentesiek nem felejtették el, hogy a nagyszabású árvízmentesítési munkálatoknak köszönhetően csökkent az árvízveszély, jelentős termőterületet hódítottak el a Tiszától, megindult a gőzhajózás, és mindezek következtében élénkült a térség területeinek gyarapodása.

Szentes Város Községi Választmánya maradandó emléket kívánt állítani a legnagyobb magyarnak úgy, hogy emlékének örökítése végett a Vecseri-fok sziget Széchenyi-liget, a mellette lévő országút pedig Széchenyi út nevet kapja. Ekkor fogalmazta meg a városi tanács a Széchenyi-liget kialakításának eszményét, de az országos és helyi események miatt hosszú hónapokra háttérbe szorult.

1863-ban az új polgármester, Oroszi Miklós megfontolás tárgyává tette a liget kialakítását. Az elnöklete alatt megbízott szakértői küldöttség elkészítette a Széchenyi-liget koncepcióját, amelynek célja tehát a szép és a hasznos egyesítése volt: a vecseri szigetnek dél felőli végéből 10 hold községi gyümölcsfa iskolaként, a többi része pedig az országút mellett két felől, sétakertként legyen hasznosítva. A sétakert létesítésére pályázatot írtak ki. Az alakítandó népkert a „Széchenyi-liget” nevet viselte, így örökítve meg a nagy hazafi nevét.

1866 tavaszától megkezdődtek a Széchenyi-liget sétakert munkálatai is. Mivel a város nem rendelkezett elegendő kiültetésre alkalmas facsemetével, sem szakképzett irányító kertésszel, a Kurca-sziget kisebbik felének befásításáról határozott a városi tanács. A fák elültetése és a fűmagvak elvetése áprilisban megtörtént.

A régen várt fordulat 1868 őszén következik be, amikor az új városi tanács 3 tagú küldöttséget bízott meg a feladattal, hogy készítsen javaslatot a díszkert mielőbbi befásítására vonatkozóan. A tanács a munkálatok elvégzésére megbízta Farkas Gedeon főbíró, Török János mérnököt és Szabó Károly tanácsnokot.

Egyetértettek abban, hogy a díszkert tökéletes kivitelezése érdekében minél több díszfa és díszcserje beszerzésére van szükség, lehetőleg ingyen. Török mérnök felvette a kapcsolatot a Földművelésügyi Minisztériummal annak érdekében, hogy díszfákat és díszcserjéket ingyenesen igényeljen a város, arra hivatkozva, hogy közpark születik. A minisztérium először elutasította a kérelmet, majd némi közbenjárással megérkezett az értékes adomány.

Az igényelt fafajta-jegyzék az alábbiakat tartalmazta: keleti platán, szivarfa, szilva, ónabóna, fehér- és vörös hárs, fehér nyír, császárfafa, madár- vagy veres berkenye, japánakác, fehér vadgesztenye, bokrétafa, tulipánfa, keskenylevelű ezüstfa vagy olajfűz, keleti és nyugati tuja.

Cserjék, bokrok: törpe mandula, sóska borbolya, vadszivarfa, borsófa, fehér som, aranyeső, mályvacserje, gyöngyvirágcsereje, közönséges fagyal, tatárlonc, alásfa, aranyribiszke, fürtös

bodza, fehér vagy piros virágú bangita, díszgyöngyvessző, telt-virágú fehér és piros rózsalonc, pukkanó dudafürt, telt-virágú fehér és piros galagonya.

További adományok is érkeztek. Egy helybéli lakos 40 kocsira való facsemetét és cserjét jutányos áron szolgáltatott a liget kivitelezéséhez, Tóth István, Mindszenti uradalmi igazgató pedig 10-12 ezer magról kelt 1 éves juharfát ajánlott fel. A továbbiakban Pestről is érkezett értékes szállítmány.

1869 májusára elkészült a környéken párját ritkító díszkert, amelynek emelte fényét a Kurcza-mederben növő különféle füzesek.

(<http://www.szentesinfo.hu/mozaik/szenteshu2/varos/szechenyiliget.htm> 2015)

Városháza

A szentesi városháza azon középület, amelynek létesítését a legelsők között határozták el, különböző okok miatt mégis szinte utoljára valósult meg. A városi tanács már 1834-ben szükségesnek tartotta volna a meglévő városháza kibővítését, de sürgősebb ügyek miatt nem került rá sor. 1836-ban Szentes örökváltság révén úrbéres mezővárosból szabad paraszt-polgár várossá vált, 1848-ban pedig elnyerte a rendezett tanácsú városi jogállást.

A kibővült közigazgatási feladatok ellátása érdekében már ekkor felmerült az igény egy új, központi fekvésű városháza építése iránt, de anyagiak hiányában a megvalósítás elmaradt.

Az abszolutizmus éveiben a helyzet tovább romlott, mivel az addig használt épületet át kellett adni a császári hivatalok részére. A városi hatóságok bérelt helyiségekbe kényszerültek volna, ezért Szentes Város Községi Választmánya 1858 januárjában határozatot hozott „egy emeletes, alól boltokkal, úgyszintén pénztári, levéltári helyiségekkel ellátott, felül pedig hivatalos szobákat tartalmazó új városház” építése tárgyában.

A tervek elkészítésére Ybl Miklós nagy hírű pesti építészst kérték fel, aki a vázlatterveket 1859 decemberében megküldte. A levéltárban ma is megtalálható tanulmányterv főhomlokzati rajza egy eklektizáló, toronybástyás romantikus palotát mintáz, amely díszére válhatott volna a műemlékekben szegény alföldi városnak. Az építkezés engedélyeztetése éveken át húzódott, de végül a kivitelezés a zavaros politikai viszonyok miatt elmaradt.

1869-ben Török János városi mérnökkel készítették tervet, mely egy meglévő épület bővítését jelentette volna emelet-ráépítéssel, de ez is megrekedt a tervezés stádiumában.

A megyeháza építésével párhuzamosan ismét komolyan felmerült az új városháza építése, annál is inkább, mivel a megyeháza céljára felajánlott telken álló városi épületeket, melyek több hivatalnak adtak helyet, záros határidőn belül le kellett bontani.

A közgyűlés 1881 augusztusában határozatot hozott az új városháza építéséről, a tervek elkészítésére felkérve Makay Endre műépítést, a megyeháza díjnyertes tervezőjét. Makay a terveket már az év végén bemutatta, az építési megbízás azonban váratott magára. A városháza megvalósítását ezúttal is hátrább sorolták, a pénzt elvitték a produktívabbnak gondolt beruházások (vasút, vendéglő, villanytelep).

Az ekkor 30 ezer lakosú, megyeszékhely státusú település közigazgatási egységei egymástól távol, 7 különböző helyen, szükségépületekben (volt vendéglő, régi magtár stb.) és bérelt helyiségekben (új megyeháza) működtek, lehetetlenné téve a zökkenőmentes helyi kormányzást. Az egyre tűrhetetlenebb helyzet megoldására számos elképzelés született. 1902-ben például felmerült, hogy az alig négy éve átadott Petőfi Szállót alakítsák át városházává. A terveket Nádas Aladár városi mérnök el is készítette, de az átalakítás túlzottan költséges lett volna, s egyébként is a városi szállóra és vendéglőre szükség volt.

A képviselő-testület 1904 tavaszán megelégtelte a dolgot, s utasította a tanácsot, hogy 90 napon belül tegyen javaslatot egy megfelelő városháza felépítésére. Ettől kezdve – bár sok akadály között – folyamatosan haladt a városházépítés ügye.

(www.vkszh.hu/epített-orokseg/oldalak/egyedivedelem.htm 2015)

Baradla–Domica-barlangrendszer: A feltárás története

A Baradla megismerésének története több évszázados múltra tekint vissza. Vajon ki volt az első, aki nem menedéket keresett benne, hanem azzal a céllal kúszott át a szűk bejárat nyíláson, hogy felderítse a föld mélyének titkát? Soha sem fogjuk megtudni.

Elsőként Farkas Jánost és Sartory Józsefet tartjuk nyilván, akik 1794. április 28-án tudatosan azért érkeztek Aggtelekre, hogy bejárják és feltérképezzék a felszín alatti járatokat. A barlangban Sartory és Farkas csak pár napot töltött, s amíg Sartory elkészítette a barlang térképét, Farkas leírta a látottakat. Sajnos kéziratát, miután valami sérelem érte, megsemmisítette. Sartory eredeti térképe sem maradt fenn, annak csak egy szúrt másolata került elő az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárából 1962-ben.

A Baradla első nyomtatott térképét és részletes leírását végül is Raisz Keresztély, Gömör és Kishont vármegye tiszti főmérnöke készítette el. A magyar, német és latin nyelvű felirattal is ellátott térképei, valamint német nyelvű barlangismertetése Bredetzky Sámuel által szerkesztett könyvben (1807), valamint különnyomatként is megjelent. Raisz leírta, hogy a barlang addig ismert végpontján (Nehéz út, Nagy hó képződménye) – a vezető akarata ellenére – csak az ő meggyőző erejének hatására mentek tovább, mondván, hogy „a mágnesűvel sohasem lehet az utat eltéveszteni”.

De mégsem ők voltak elsők, akik bátran beljebb haladtak, mivel az Ararát előtt egy cseppkőoszlopba vert, bekérdeződött desz-

ka szeget találtak. Feltehetően eljutottak a Vaskapu szorosáig, ahol Raisz a mély vízbe „övig” beleesett, és így a további kutatással felhagyott. Feltárásának jelentőségét az őt követő Vass Imre sikere teljesen elhomályosította, az utókor pedig csak térképeit értékelte, leírását nem, miután a barlang kialakulásáról alkotott téves elképzelését – „e barlangok és mélyedések éppúgy sok égő kráter lehetett hajdanában” – már kortársai is cáfolták.

A Baradla mindmáig legsikeresebb feltárója Vass Imre volt, aki nemcsak hivatalában, hanem a barlangi munkálatokban is követte Raiszt. 1825-ben kihasználta azt a lehetőséget, hogy az addigi végpontot jelentő Vaskapu-szorosnál a patak vízszintje az évek óta tartó szárazság következtében lesüllyedt, s a korábban áthatolhatatlannak tartott szűkületen túljutva bejárta a főág további, mintegy 4,5 km hosszú szakaszát, egészen a ma Színháznak nevezett teremig.

Elődjéhez hasonlóan ő is felmérte a barlangot és a felette húzódó felszíni területet, valamint a tapasztaltakról mindenre kiterjedő részletes leírást készített. Alapvető munkája a térképekkel együtt 1831-ben jelent meg magyarul, majd német nyelven is.

A következő, bár kisebb jelentőségű eredmény Schmidl Adolf földrajztudós, a modern barlangkutatás atyja nevéhez fűződik. 1856 augusztusában tett néhány napos látogatása során a Retek-ágban mintegy 280 öllel (531 m) mélyebbre hatolt, mint Vass Imre. A barlang egészére vonatkozó megfigyeléseit még ugyanazon év októberében ismertette a bécsi akadémián, és a barlang tudományos igényű leírását német nyelven közkinccsé is tette.

A barlang történetében új szakaszt nyitott Kaffka Péter, aki 1922-ben Vass Imre nyomán több ponton is feltáró munkába kezdett. Először Aggteleken, a Styx vízfolyásával szemben szeretett volna tovább haladni, ennek érdekében a vízszintet a tufagátak áttörésével szerette volna csökkenteni.

A sikertelenség után a Pokol végén kísérelte meg a továbbjutást, ahol a kőomlás közötti átjáró megtalálása csak a véletlen műve volt: a mintegy 500 m hosszú új szakasz nyílására akkor leltek rá, amikor a munkálatokban segítséget nyújtó Szontagh P. hasadékba esett cigarettatárcája után kutattak. A feltárással közel 100 év után igazolták Vass Imre elképzelését, hogy a barlang a Farkas-völgy felé tovább húzódik.

1932 augusztusában két olyan jelentős feltárás történt, amelyek eredményeként a barlang hossza több kilométerrel megnőtt. Előbb augusztus 21-én Kessler Hubert és társa a Styx szifonjain áthatolva bejutott az országhatáron túl nyúló Domicába, s ezzel bizonyossá vált a két barlang korábban csak valószínűsített járható összefüggése.

Majd 23-án Jaskó Sándor vezetésével a Retek-ágnak a Ravaszlyuki víznyelők felé húzódó mintegy 1000 m hosszú folytatását fedezték fel. A Budapesti Egyetemi Turista Egyesület (BETE) barlangkutatói a Törökmecset-ágat is bejárták és feltérképezték.

A háború utáni első jelentős feltárás, a barlang akkori igazgatójának Révész Lajosnak a nevéhez fűződik, aki – Vass Imre leírását követve – 6 m törmelék átbontásával 1949 januárjában jutott be az Óriások terméből induló Meseország nevű szakaszba. 1959 nyarán Jakucs László – ugyancsak a barlang igazgatója – megfigyelései alapján a kutatók a főágban, a Szultán pamlagá-

nál, a patakmeder felett egy felsőbb emeletre bukkantak, ahol három, cseppkőben gazdag termet tártak fel.

Az agyagszifonnal záródó felső „terasz barlangban” feltételezhetően a Kyatice kultúra cserépedény-töredékeit, valamint csont- és vaseszközöket találtak. Ugyancsak 1959-ben a Kis-Baradla-víznyelő kutatásakor jutottak be a Labirintusba, ahol új bejáratot nyitottak.

A sikersorozatot a Vass Imre nevét viselő, Putz Gizella által vezetett női barlangkutató csoport folytatta. 1960 júliusában átkutatták a Vass könyvében említett, addig feltáratlan bal oldali mellékágat (Proserpina hálósobája), amit a csoport névadójáról kereszteltek el. A 70 m hosszú járat végét cseppkőoszlopok és egy nagy mésztufadomb zárja le. 1969 májusában az Óriástermi-víznyelő addig 28 m hosszban ismert járatának végpontján, az omladék átbontásával Szenthe István és társai 35 m mélységben elérték a vízfolyást.

Ugyanazon év augusztusában bontással jutott be Dénes György a jósvafői bejáratától mért 300 m-es jel közelében nyíló, Raisz Keresztélyről elnevezett, 120 m hosszú oldalágba. A Baradla Barlangkutató Csoport tagjai a barlang komplex térképezése során 1984-ben a Retek-ágból nyíló Vörös-ág végpontján bontottak sikeresen, itt több mint 600 m hosszú új szakaszt jártak be.

A több kisebb-nagyobb feltárás mellett (1970-1989) a közelmúlt eseményei közül említést érdemel a Baradla '88 expedíció tevékenysége: a kutatók mászótechnikai eszközökkel a felsőbb járatok felderítését kísérelték meg különösebb siker nélkül.

Jelenleg a Baradla Barlangkutató Csoport a barlang egykori igazgatójáról elnevezett Dancza-aknán keresztül szeretne a Hosszú-Alsó-barlangba bejutni. A nyelőt az 1950-es évek elején elsőként Dancza János bontotta meg, s jutott le 30 m mélyre. A kutatók a 19 m-ig feltöltődött aknát 2000-ben kezdték megnyitni. A Csónakázó-tóból befolyó iszap és kőzettörmelék eltávolítása után 30 m mélységben megszűnt a régi munkálatokat jelző faácsolat, majd 8 m vastag érintetlen kitöltés kitermelésével lejutottak a vízszintes járatig.

A 40 m mély nyelő egyetlen aknából áll, melyhez egy ikerakna csatlakozik. A 8 m hosszú, oldott falú vízszintes járat vég-pontját törmelék zárja le. A 2005. évi áprilisi árvíz idején az aknában megjelent víz szintje megközelítette a 6 m-t. A napjainkban is folyó feltáró tevékenységnek köszönhetően a barlang összhosszúsága folyamatosan változik.

([hu.wikipedia.org/wiki/ Baradla–Domica-barlangrendszer](http://hu.wikipedia.org/wiki/Baradla-Domica-barlangrendszer) Letöltve: 2015.)